

Schelden voor beginners

Beknopte handleiding bij een *Vermakelijk Bilzers Scheldwoordenlexicon*

Patrick Slechten

Schelden, in het dialect dan nog ... hoe begin je eraan? Je kunt natuurlijk je toevlucht nemen tot een handig scheldwoordenboekje¹, maar als dat *uitgescholden* is, wat dan? ... Niet dat wij zitten te hengelen naar het grafschrift "Hij leerde zijn volk schelden", maar uitgaande van onze ervaring met scheldwoordenlijsten willen wij jullie wel even uit de doeken doen hoe men zélf scheldwoorden in elkaar kan knutselen. Het geheim van de foeterende Bilzenaar, zeg maar.

Beginnen we met het **adjectief**! Jullie weten wat een adjectief is? *Graut* 'groot' is zo'n woord: *ne graute*; of *stêrk*: *ne stêrke* ... Of nee, wacht! Bij nader inzien is het misschien niet zo'n lekker idee om je scheldoefening te beginnen tegen iemand die groot is of sterk. Dan liever: *leed* 'lelijk': *zau iet leed*! *Kaud* 'kwaad': *da's e kaud, dat!* *Stijf*: *wo ne staaive!* *Sjaun!* 'schoon': *dich bès ne sjaune, dich!* Een dummy kan de was doen! Je neemt gewoon een adjectief dat iets tref-fends zegt over de mens die je niet kunt uitstaan, en je zet er een lidwoord voor. En een e'tje erachter als het een mannetje is: *sjael* 'scheel': *ne sjaele*; of 'n *sjael* als het een wijfje is. Hier en daar zijn er wat uitzonderingen waarbij je ook voor een vrouwtje een e achter je adjectief zult moeten plakken, je weet wel: 'n *strante* 'stout', 'n *mot-tige* 'misselijk' ... maar daar gaan we hier nu even niet op in, dit is tenslotte geen cursus Bilzers.

Wat je met een adjectief kunt, kan je ook met een **werkwoord** ... neem nu *zaoge* 'zagen'. Als de klinker voor de uitgang van je werkwoord (taalkundigen noemen dit de stamklinker) het woordaccent heeft — dus *zao-ge* — zet je gewoon een r'etje achter het woord, en je krijgt: *zaogerrr*; *grinse* 'grienen': *ne grinser*; *zee-ke* 'zeiken': *ne zeeker*. Je kunt dit gewoonlijk voor mannen én vrouwen bezigen,

¹*Sjampe & Verwijte. Vermakelijk Bilzers scheldwoordenlexicon*, Heemkundekring Bilisium, Bilzen 2009. Voor toelichting bij de hierna gehanteerde dialectspelling raadplege men de website van Bilisium (<http://www.bilisium.be/taal/bilzerse-spelling>).

zolang ze maar zagen of grienen of zeiken. Wat als er tussen de stamklinker en de uitgang nog wat staat, zoals in *kloem-me-le* 'prutsen'? Dan kom je met een simpel r'etje niet toe: *eene wo kloemmelt* is immers *ne kloemmelêr*, *een wo zeevert*, *ne zeeverêr*.

Zijn jullie nog mee? Even testen! *Stoeffe* 'pochen': *eene wo stoef* is ... *ne ... stoeffer*. Heel juist! *Hoeddele* 'samenhokken': *een wo hoeddelt* is ... *nên ... hoedde-lêr*. *Allabonneûr*!

Voelen jullie het al een beetje kriebelen? Iemand die *dik* is en vaak *snoeft* 'snuift', is *ne ... nêd dikke snoeffer*! Iemand waar je ellendig van wordt en die onophoudelijk zit te wriemelen ... *nên ... êllêndige vriemelêr*!

Maar je voelt met je klompen aan dat er nog iets ontbreekt, dat die uitgang -*r* of -*êr* vaak niet toekomt als je je gemoed echt wilt verlichten. Om jullie schimp-spinsels wat meer poeier mee te geven, kan je er allerlei tierelantijntjes aan toevoegen, hetzij ervoor, hetzij erachter: *zau nêd daener*! 'wat een ruziemaker', *does-se foêtelêr*! 'jij valsspeler', *verrêkse vreegelêr*! 'verdomde (tegen)wringer', *dich bês ne zitser, dich*! 'kan jij zaniken, ja', *vieze potter boeste doë lèps*! 'viezerik die je bent'.

Verzwaren kunnen jullie een scheldwoord ook door er een **voornaam** bij te breien: enkele namen lenen zich daar namelijk bijzonder goed toe: voor een man: *ne zaotjannes* 'zatlap' (komt van Johannes), *ne zaognol* 'zagevent' (van Arnoldus), *ne foêtellêmme* 'valsspeler' (v. Lambertus), *ne viezerik* (Hendricus), *ne sjaarel* (Charles), *nên hoote kloës* (Klaas), *ne raaren tienes* (Martinus) ...; voor een vrouw: *'n smosmie* 'sloddervos' (v. Maria), *'n zoêr trien* 'zuurpruim' (v. Catharina), *'n zee-kbêt* 'leuterkous' (Elisabeth), *'n zotte treis* (Theresa), *stoem trut*! (Gertrudis) ...

Ook het droge **substantief** wordt dan ineens aantrekkelijk als uitgangspunt voor scheldwoorden: *ne baodjannes* 'baardaap', *ne besjietelêmme* 'die te veel beschuit in zijn frikadellen maalt', *ne brilmans* 'brildrager', *e soekker-mênneke* 'moederskindje' ... Je merkt het: wat je toevoegt, hoeft niet per se een eigennaam te zijn, dat mag ook een **verwijzing** zijn naar een mens — man of vrouw: *ne zaogeman*, *e lêstig vroomes* 'moeilijk vrouwmens', *e verkrap dènk* 'mager kind', *'n on-nèttig joenk* 'nietsnut' ...

Je hebt daar overigens niet een hele mens voor nodig, het grappige is dat je met een **stukje mens** ook een heel eind komt — zelfs als er geen haar op staat. Neem nu de kont: *'n stêchelkont* is niet echt een achterwerk dat zit te *stêchele* 'ruziestoken', je denkt toch altijd aan een heel vrouwspersoon als je het hoort. Een man heeft ook iets hangen wat handig is om tegen te schimpen: *ne stoemme kl-* ... (oef, net op tijd!)

Het lijkt wel of je om te schelden **zowat alles** van een mensenlijf kunt ge-

Figuur 1: Smosmie (tekening: Joren Peters)

bruiken: *ne niëtekop* 'luizenkop', *ne sjaeloog* 'scheeloog', *nen doofaur* 'doofoor', 'n *stoepnaos* 'wipneus', 'n *klêptoeng* 'klikspaan', *e vaul blaod* 'kwatong', 'n *sjaos-maul* 'met enkele tanden uit zijn/haar eetkamer', *e leed bakkes* 'lelijke smoel', *e strant gezich* 'brutaaltje', *e mélkbaedsje* 'groentje', *ne spêknak* 'vetnek', 'n *aa mêm* 'ouwe teut', 'n *dikke têt*, 'n *stoem fleet* 'stomme kut' (we zijn aan het zakken, je merkt het), 'n *stoefbloës* 'blaaskaak', *e flaa pisserke* 'lulletje rozenwater', *ne klits-biegel* 'klootzak', 'n *pappêns*, 'n *onnëttige praaj* 'luie prij', *sjoëpsknieë* 'met lelijke knieën', *hoopaut* 'agressieveling' ... Zelfs wat uit een mens komt, kan best nog dienstig zijn: 'n *snottebêl*, 'n *bangsjiet* 'bangschijter', *ne kaole stront* 'windbuil', 'n *zeekbats* 'bedplasser', *e mênneke waaj ne poêp* ... *aster voert ès*, *zies 'm nimei* (dooddoener!).

Nogal wat schimpwoorden hebben met het **geloof** te maken — niet voor niets een materie die alle lagen van de samenleving eeuwenlang heeft beroerd: 'n *hëllig vaot* 'al te vroom', 'n *vêspersjêl* 'babbelziek', *nen drevigen apostel* 'saai', *nen ongeleevigen Thomas*, *ne baepaoter*, *ne pilaerbijter*, 'n *kwiëzel*, *da's ook geene kërkesniëtel*, *daaj* 'onkuise Suzanna'; *ne jan-ter-dievel*, *ne zjeezekeskloêter* 'bedrieger' ... het zijn er zo opmerkelijk veel, die scheldwoorden die met religie verband houden, dat zij wel een categorie apart vormen ... ook al begint er nu toch zoetjes aan de klad in te komen.

Figuur 2: Droevice apostel (tekening: Joren Peters)

Dat brengt ons bij de '**beeldspraak**'-gevallen: een bepaald 'portret' waaraan een mens je doet denken en dat goed van pas komt als je dat stuk ongeluk zijn vet wilt geven — als een *sjampkaot* 'spotprent' die je de ander voorhoudt: doet iemand je aan een flink-uit-de-kluiten-gewassen *foem* 'briket' denken, dan noem je die ongegeneerd: *dikke foem*! Als je vindt dat iemand een kop heeft als een *zaajbaor* 'vergiet', waarom zou je dan niet kunnen zeggen: *dich hébs ne kop waaj 'n zaajbaor*! 'vergeetachtig', of: *de bès e mèske wo van twee kante snaajt 'vals'*; of nog: *da's ne wèndhaon* 'onberekenbaar', *'n sjèttelvod* 'karakterloos', *'n drêkkaar 'goor'*, *'n tang van e wijf* 'venijnig', *sjaum van ondiëg* 'verdorven', *doesse glaaajntige vierzeeker boeste doë léps*! 'rosharig' ... moet toch kunnen?

Of je zegt ronduit wat het voorwerp van je irritatie **verkeerd** doet in jouw ogen: *wo nen dérjaoger* (iemand die *frit waaj ne sjierendosser*), *nen haugdiener*, *ne mouwvaeger*, *ne kontekrauper* 'kortom: een bende gatlikkers', *nen hoêrejaeger* 'hoerenloper', *nen dêrmsjrêpselfracraeter*, *ne klêtskeszauper*, *ne stoempelaumer*, *ne baedelêr* 'allemaal armoezaaiers', *nen diëgeniet*, *ne sjêllemenès* 'dievenbende' ...

We komen dan haast naadloos uit bij **functiebenamingen** of **beroepen** — of wat daarvoor moet doorgaan: *nen diere spiëlman* 'handelaar die hoge prijzen vraagt', *ne lêstige bèrger* 'lastige klant', *ne gemeentezweeter* 'gemeentewerker', *ne goevernemêntsfracraeter* 'ambtenaar', *e pênnelêkkerke*, *ne pillendraeër* 'apothe-

Figuur 3: Provinciehengst (tekening: Joren Peters)

ker', *ne stroëtarsjitêk* 'ondeskundige', *ne voddepie*, *ne kloêtmezjaur* 'pestkop', *ne pêttemeboêr* 'boer die het onkruid niet de baas kan', *ne vêrkeshiêd* 'botterik' ... En om in de familie te blijven: '*n vies paot* 'kwaai tante', '*n lee mojjer* 'lelijk wijf', *nen aaën tae* 'ouwe knar', *e vêtbroêr* 'dikzak', *ne koênoenk* 'dommerik' ...

Hier en daar zijn er al enkele **beesten** de revue gepasseerd: een erg dankbaar thema voor wie zich in het schimpen en verwijten wil bekwamen! Wie kent niet het *loksieske* 'bar-meisje'... of de *dikke mossel*, *de knijn* 'gierigaard', '*t mottig vêrke*, *de stinkhoep*, *de maogere piering*, *de baggelzoëg* 'vrouw met veel kinderen', *drêkbaer* 'vuilak', *hoêrebok* 'hoerenloper', *ne kroemmen eewènter* 'lelijkaard', *ne koêtaajl* 'stommerik', '*n flaa geet* 'flauwerik', *kaaf van Moozes* 'domkop', *ne blo-ën* 'aartsdommerik', *ne stoemmen iëzel*, *keike* zonder kop, *koerskiëmel*, *provinsenhèngs* 'stoertje'...

Je ziet ... op die manier kan je nog wel enkele jaren voort! Er zijn een heleboel woorden waarvan nauwelijks nog iemand weet waar ze vandaan komen en die net daardoor een scheldkanonnade in je voordeel kunnen beslechten, mits oordeelkundig aangewend, dat spreekt: *ne bieteboo* 'vogelverschrikker', *nen aaë flokked* 'ouwe kluns', *nen dievènker* 'malloot', '*n holster* 'feeks', *ne krispel* 'kieskauwer', '*n masjoeffel* 'rare tante', *ne nietekriet* 'mopperaar', '*n onnèttige sjoej* 'lelijke teef', '*n vaul flots* 'slons', '*n goej soebbel* 'mokkel', *e leed sjerwinkel* 'mormel',

Figuur 4: Filou (tekening: Joren Peters)

'n koekkevaajfoog 'domkop'...

Maar het ergste wat iemand een Bilzenaar kan aandoen is ... **niet van Bilzen** te zijn! *Joeng toch! Lilleke Waol! Maoslênger! Kêmpenêr, de kiele stijf de pênse slap! Stoemmen Hollênder! Minsterkliet! Hoesselêr gebakde pêr, dievelskraud maok dich Bilzen aut!* (deze laatste invectieven kregen inwoners van Munsterbilzen resp. Hoeselt maar al te vaak naar het hoofd geslingerd). Van je burens moet je het hebben!

Om toch enigszins in stijl af te sluiten ... hoe kunnen we dat beter doen dan met woorden die we uit het **Frans** of het **Waaals** hebben meegekregen: het staat immers chic om in je scheldtirades daarmee uit te pakken ... *en avant! Madame Sjiesjie, e paateike* (< *pâté*) 'losbandig wicht', *nen halketie* (< *halcotie* 'slechte stielman'), *ne vaarèng* (< *vaut rien* 'nietsnut'), *ne sjipeteir* (< *chipoteur* 'prutser'), *ne sjismetik* (< *schismatique* 'ketter'), *ne sjripeleizige* (< *scrupuleux* 'pietluttig'), 'n *toêtebêt*, 'n *toêt* (< *toute bête*?) 'troela', *ne sjarletang* (< *charlatan*), *rêpkedepie* (< *race-que-de-puces*? 'gajes'), *ne feloe* 'oplichter', *ne farseûr* 'lolbroek', *ne panikeûr*, 'n *roj perkis* (< *percussion*) 'rosse sloerie' ... *lilleken ambrasmaecker* 'ruziemaker' ... *krapul, ammel* 'bende smeerlappen'!

Maar de een gelukkig nog mooier dan de ander!